

FIGYELŐ.

A MAI IFJÚSÁG KÉRDÉSÉHEZ.

I AZ ERKÖLCSI KÉRDÉS.

AKÉRDÉS társadalmi vonatkozású. Vájjon most az utolsó kilenc év alatt nőtt-e fel új nemzedék, mely látja a mai társadalmi élet értékeit és fonákságait, van-e életbe átültethető eszménye, hisz-e abban oly meggyőző-döttséggel, mint a sok fáradt és elkeseredett proletárszülő gyermeke apái álmaiban hisz és elég erős-e új világnak rakni le alapjait?

Erre szeretne felelni ezennél több volt diákja és különböző egyesületekből ismert sok egyetemi hallgató lelkét idézve maga elé e cikk írója. Félve szól e kérdésről, hisz oly képet tár vele a nyilvánosság elé, mely csak a tanár szeme elé rajzolódott, oly hibákat árul el, melyeket a személyi hatás erejével szemtől-szembe lehet csak megmondani. És ez bántól ha általános érték-ítélet alakjában hangzik is el; bántó még a mai korban is, mely pedig szinte gyermekesen tapintatlan és indiszkrét. Hogy mégis szólok, annak oka, hogy szeretem az előttem ismeretlen ifjúságot is, kiknek arcán az enyémnek ráncra rejtőzik, akiknek szívében az enyémnek kapkodó ritmusa lüktet.

A mai ifjúság sorai között nagyobb számú az erkölcsi tisztaságot tisztelő és arra törekvők népe, mint a húsz év előttiben. (Az emelkedés a háborús évek visszaesését leszámítva folytonos). Az erkölcsök ez emelkedésében szerepe van a több testi munkának, a sportnak és cserkészetnek, a viszonyok mostoha-sága kikényszerítette aszkézisnek, de egész bizonyosan része van a máshangú sajtóval és mozival és divattal küzdő vallási renaissancenak is. Sajnos, ez az erkölcsi tisztaságra való törekvés nem általános s a többiek erkölcsi nívója alacsonyabb a háború előttinél, mert akkor „a bűnt legalább bűnnek tudták“ és az úrinépben több szeméremérzet élt.

A mai ifjúság jobban megbecsüli a munkát (a testi munkát is), mint a tíz évvel ezelőtti (pedig a háborús évek is már haladást mutattak e téren). Az egyetemi évek átküzdése sok idevágó balítéletet eltüntetett (igaz, hogy sok helyes önértzet is). Az életben is ma inkább munkát keres a kilépő ifjú, mint pusztá elhelyezkedést. A pályaválasztás kérdése is jobban foglalkoztatja az ifjúságot (a specializálódás ma szükségesebb tudományos és műszaki téren, üzemi szempontból, mint azelőtt, de veszélyesebb az egyén elhelyezkedése számára, mert azt a több szakmához értés jobban biztosítja).

A mai ifjúság a nagy társadalmi átrétegződés miatt sokkal intenzívebben foglalkozik az osztályok problémáival; mint a régi, viszont a mélyben működő társadalmi erőkkel szemben érzéketlenebb, mint az volt: nem becsüli meg úgy a hagyományos nevelést; a családi tradíciókat nem értékeli. Igaz, hogy azok objektív értéke is kisebb ma, mint régen. Hiányzik a társadalom építményét erkölcsi alapon helyesnek találó apák nemzedéke — és ténylegesen is hiányzott közben egy nemzedéknek „az atya“. A háború és forradalmak kora fél emberöltőt tesz ki s az apátián családnak, a bátyák nélkül felnövő ifjúságnak, a férfierőket nélkülöző polgári iskolának s a mindjobban effeminálódo sajtónak nem lehetett elég jellemet formáló ereje

sok-sok édesanya emberfeletti áldozatának, sok-sok tanítónó és tanámó hősies odaadásának ellenére sem.

Az új ifjúságban nincs meg az emberfélelem társadalomtartó ereje, mely a „becsület“ bármily hamis felfogása és értékelése révén nagyobb elcsuszamlásokkal szemben jó mankó volt. Azok társaságában pedig, akik a „becsületére adnak (minden kivételnek tisztelet adassék!), a szótartás nem erény, az igazmondás nem feltétlen érték s az ifjú könnyebben él nem-igazának tudatában is a terror maga számára megbecsült követelő fegyverével, mint régen. A mai ifjúság „öntudatosabb“, mint a régi.

Azonban ez az öntudat nagy veszély a tanulás terén is. Hisz minden tanulás lélektani alapja: a tanulni akaró lélek odafordulása a tekintély felé. És erre a mai ifjúság kevésbé képes, mint a régi. Legfeljebb arra hallgat, akiért rajong s az éretlen ifjú korban eklektikus... A tekintély elvének lehanyagolása különben a középkor vége óta folyton tart. Egy évezred lelki kultúrmunkája öröklődött fel az utolsó századok alatt, de azért a tekintély-alkonyodásnak ez a rohamos tempója, a társadalom elfogadott tekintélyeinek tisztelete helyett a közvetlenül alkalmazott erőszaknak ilyen természetesen fogadása, sőt az erőszak importálása megdöbbentő. A pogány állameszme elfogadott mindenhatósága kísért mindenfelé; s a mai ízlés a boxot kezdi nemes sportnak tekinteni.

Itt kell szólni a modem kor új középosztályáról, a mérnök és munkás között álló technológusról, a négy középiskola után felsőipariskolát végzett művezetőkről, rajzolókról. Az „egyenlőség“ hazugságát hangoztató kor mindjobban differenciálódik (a differenciálódás szempontja a pénz feletti rendelkezés mértéke és a végzett iskolák száma) s így termelte ki néhány évtizede ez új osztályt. Ezek a főiskolát nem végző, de önkéntességi joggal bíró fiúk az úri nép „egyik“ némileg alsórétege akarnak lenni a hasonló képzettségű tanítókkal, segédtitviselőkkel s a csak katonai főreált végzett tisztekkel együtt. De 1. nincs meg hozzá néposztályuk történelmi gyökere (hisz a főiskolás mérnöki kar is alig hetven éves (1857), a bányamérnököké sincs két évszázados, az új ipari vezetőréteg pedig egy félszázados csupán — legrégebb a Kassai Felsőipariskola: 1872); 2. nincs meg az általános műveltsége (a négy középiskola után heti egy óra hittan és két óra magyar — ennek keretén belül földrajz, történelem, irodalom, közgazdaságtan — nem elég ahhoz) és 3. nincs meg számára a többi társadalmi réteg elismerése a néha elég jó jövedelem ellenére sem (hisz a társadalom a vidéki tanítói kart sem tudja önfeláldozó, nemzetfenntartó élete ellenére értékelni). És ezt nem pótolja a fiúknak a főiskolásokat is túlszárnyaló öntudata.

Soraik között összetalálkozik a műveltebb iparos fia, aki ez iskola révén szeretne kiemelkedni osztályából, melyet lenéz és a középosztály lecsúszott ivadéka, aki „kényszerül“ ipari pályán elhelyezkedni és meg akarja őrizni az őt származása révén megillető társadalmi helyet, mely ránézve már csak a házasság miatt is életkérdés. De ez a két csoport nem tud egybeolvadni s egyéb osztályok között a helyét sem megtalálni. A felnőttek társadalmá is minden hangoskodás mellett a múlt fényéből él s a forradalmak labilis és kétes értékjelzései óta nem tud eleven új értékrendet alkotni.

Pedig a felsőipariskolások ifjúsága is dagad az öntudattól és társadalmi átértékelést sürget.

AZ AKARÁS általános túltengése részben reakció a múlt század túlzó intellektualizmusával szemben és ennyiben van is létjogosultsága, de az értelem vezetőszeropének el nem ismerésében elveti a súlykot és ebben a nevelés a hibás. A mai ifjúság tanulási anyaga sokkal többoldalú és nagyobb terjedelmű, mint a régié, aminek következtében nehéz a mai ifjúnak valamit

is mondani, amiről már ne hallott volna (négy középiskolát végzett fiú gazdaságtörténelmi és kultúrpolitikai problémákról tanult) s a sok, már tömegénél fogva is, minőségénél fogva is megemésztetlen gondolat elveszi a lélek üde befogadóképességét arra a korra, mikor már megérhetné és a tanulás élénk örömeivel szedhetné magába azt. Ezért tudása távolról sem olyan alapos, mint a régi ifjúságé. De ez az iskola (főleg a polgári és a reáliskola) bűne, nem az ifjúságé.

Ezzel a szétfolyó, egybe nem fogott tudással, a mélyrehatolásra nem nevelt lélekkel együttjár a gyerekes és tömegléleknek megfelelő intenzitású akarás, mely a maga kiforratlan, egyensúlyozatlan világát akarja ráerőszakolni a társadalomra. Az ifjúság nagy érvényesülési vágya azokat a korokat jellemzi, amelyek felnőtt világa nem hisz már a régi eszményekben oly meggyőző erővel, hogy tovább tudná hagyományozni azokat, de nem tudja megoldásnak elfogadni azokat az álomszerű lehetőségeket sem, melyek már tette tudják serkenteni a komplikáltságot is egyszerűnek látó ifjúságot. Még akkor is veszélyes, mert irreális tempót diktál, az ilyen ifjúság, ha van Széchenyije, de Széchenyi nélkül a legellentétebb irányok gyorsítója lesz; tegnap a szabadkőműves irányú Kinnál pasáért rajong és ma a szabadkőműveseket félreűző Mussoliniért; ilyen ellentéteket politikai és világnézeti téren tömegével produkál a mai ifjúság.

Mindent összevéve: a háború előtt megindult erkölcsi és vallási renaissance nem tudott tetté érni. Nem lekicsinyelni való érték, hogy van ma is a vallásos életeszemlének hordozója az ifjúság között, hogy ma már nem egy templomban — Budapesten is, Szegeden is — vasárnap annyi áldozó egyetemi hallgató van, amennyi háború előtt húsvétkor sem volt, de ez az ifjúság nem ébredt ezen irányzat öntudatára, nem annyira akcióképes (legalább ma nem), hogy a nemzet vezető osztályának keresztjét vállára vehetné.

A történet véres szövedékében elakadt a nemzet. A múlt nem ad elég lendületet ma és a vér nem ad inspirációt — a fáradt nemzet ihletésre vár. Várja, hogy az Isten „atyák helyett fiaikat“ adjon, vagyis a tradíciók kénytelen továbbzövését jelentő ősz „okosak“ helyett új tavaszi kezdést, a szertemállott középosztály helyébe új, tisztábblelkű vezetőréteget, az egymással infemói haraggal összeakaszkodott társadalmi osztályok harca helyett új alapon szervezett új élet békéjét és a magyar életnek egy új szintézisét. Reméljük, hogy mindehhez még megszerzi ez a könnyen lángoló és sok tagjában tisztavérű magyar Giovinezza a szükséges nagy felkészültséget, ami ma még sajnos, nincs meg benne.

NEMES CZIKE GÁBOR.

2. A KOROSZTÁLYOK ELKÜLÖNÜLÉSE.

Az ifjúság problémájával állandóan foglalkozott a „Magyar Szemle“ és cikkei során nem egy érdekes jelenségre mutatott rá, ezek mellett még egynek van igen nagy fontossága a kérdésben, s ez nem más, mint a korosztályok túlzott elkülönülése, a közéletben úgy, mint az iskolában és családi életben is.

Ami a kor szerint való elkülönülést illeti, ez önmagában véve nem a legújabb idők tünete, mindig is megvolt, de az ür csak akkor lesz áthidalhatatlanná, ha nem próbálják ezt mindkét részről áthidalni (ami kis gyermekkel szemben elsősorban a szülő feladata). Most is növekedett a szakadék, amint azt ifj. Jambrekovich László megállapította (lásd „Magyar Szende“ II. kötet, 1 sz.), aminek az elzárkózáson kívül az oka az idők

nagymértékű megváltozása. Nemcsak bizonyos fokozatbeli elkülönülés van most ifjabbak és idősebbek között, hanem a generációk külön típust jelentenek, s közülök egyik sem ismeri általában jogait és kötelességeit, továbbá nincs is alkalma jogaival élni és nincs lelkiismerete kötelességeit teljesíteni, hiszen a kiközlött idő a lelkiismeretességet sok emberből kiölte. Az idősebbeknek a kornál fogva bizonyára kijár a tisztelet egy faja, ezt nem szabad letagadnunk, viszont a fiatalok joga, hogy az öregek helyére lépjenek. Mindkét követelmény ma nagyon háttérbe szorul. A fiatalság is szeret az idősebbektől elszakadni, terhesnek érzi a velük való gyakoribb együttlétet és minden megjegyzésükben illetéktelen gyámkodást lát. Az ifjúság szintén nem jut gyakran a nehéz idők folytán jogainak gyakorlásához, elsősorban azért, mert nem tud álláshoz jutni. Itt már megtaláltuk az öregek és fiatalok összekülönbözésének újabb motívumát, öregek nem szívesen engedik át helyüket, ezért a fiatalok nehezebben tudnak elhelyezkedni. Ez azonban csak külső ok, e mellett mélyebb belső ok is van. Ez a kötelesség felismerésének hiánya, ami mindkét félnél megvan. Idősebbek pusztán koruknál fogva kívánnak tiszteletet, ami nem éppen helyes. Legyenek ők valóban olyanok, hogy a tiszteletre érdemesek legyenek, csak így fogják az ifjúságot is magasabb nivóra emelni. Ha azt a gondolatot oltjuk bele a ma még fiatalabb nemzedékbe, hogy a kor önmagában véve magas tiszteletet érdemel, akkor a legifjabbaktól ők is korlátlan tiszteletet fognak éretni gyakorlása nélkül követelni és beleélik magukat abba, hogy koruk előrehaladtával majd nekik is kijár a nagymennyiségű tisztelet tekintet nélkül arra, hogy éveiket miképpen használták fel. Ez nem nagyon segíti elő az értékek kitermelését. Ezenkívül az a baj, hogy az idősebbek nem tudják magukat a fiatalok helyzetébe beleélni és éppen ezért nem tudnak igazán tekintélyt adni. Igen sok esetben egyáltalán nem tudják a fiatalabbakat megérteni és ezért velük ellentétbe jutnak, ha pedig az ellentétet ki akarják kerülni, akkor meghátrálnak, ami azonban nem teszi a viszonyt bensőbbé. Hogy az emberek természetből fogva elsősorban kortársaik körében szeretnek mozogni, az természetes, de ennek még ne legyen az a következménye, hogy más korosztálytól elzárkóznak. Ezt az ellentétet úgy kell az öregeknek áthidalniok, hogy beleélik magukat ifjabbak helyzetébe. Lélekben érezzék át az ifjak érzéseit, de maradjanak a mellett tekintélyek, akkor a maguk részéről eleget tettek a közeledés kötelességének. Ehhez szükséges saját életük ifjúkori emlékeinek ápolása. Az ifjabbak pedig szokjanak hozzá az igazi tekintély megbecsüléséhez. Ne akarjanak mindenáron újítani és elszakadni az idősebbektől, ezzel nem szolgálják az igazi haladást. Támaszkodjanak a szilárd alapra, de ezt építsék tovább.

Az idősebbek és ifjak közötti ellentétet tehát elsősorban a belső akadályok elhárításával kell megszüntetni, de ehhez a külső helyzet javításának is hozzá kell járulnia. Ez már pedagógiai probléma, hiszen a nevelés nagy mértékben befolyásolja az ifjúság és idősebbek viszonyát. Az ellentétek áthidalásához az iskolának, de főleg a családnak kell hozzájárulnia. Az iskolának minél több pozitívumot kell adnia, a pozitív kvalitások számos ellentétet elsimítanak, feltéve, hogy nem egyoldalúan intellektuális pozitívumokról van szó. Az iskolák munkáját is eleget bírálta a „Magyar Szemle“, de csak a középiskolától fogva. Én kiterjesztem ezt az elemi iskolára, sőt még a kisdedővóra is. Nagy baj az, hogy ma a kisdedővó jelentőségét nem ismerik fel. Ennek tulajdonképpen a nevét is meg kellene változtatni és működését új törvénnyel szabályozni, mert a Csáky Albin gróf kultuszminisztersége idején megjelent 1891 évi XV. törvénycikk már nem terjeszkedik ki az óvoda mai összes feladataira. Hazai és külföldi rendszeres óvodafelügyeleti tapasztalataim győztek meg ezen intézmény fontosságáról.

Nemcsak nem kötelező ennek látogatása, hanem munkásságának házi pótlása sincs elrendelve. Aki nem jár elemibe, attól legalább az elemi anyagából való vizsgázást követelik meg, de a rendszeres foglalkozásra való készséget és nyugodt játszani tudást nem követelik meg az elemibe lépő gyermektől, pedig ez további haladásának fontos feltétele. Statisztikát kellene készíteni az óvodát járt és nem járt gyermek első elemiben való haladásáról, ezek az adatok igazolnák az óvoda szükségességét. Az óvoda nem családnélküli gyermekek menhelye és nem is lehet családpótló, ez az első közös* ség, ahová a gyermek bekerül és mint ilyen a családi nevelés kiegészítő szerve, mely hivatásánál fogva bizonyos mértékig az iskolára előkészít, ezen intézményt tehát az ifjúság érdekében jobban fel kell virágoztatni. Az elemi iskola nagyobb mértékű felvirágoztatása is fontos feladat, amiért ma sok jó történik is, de aminek fontos előfeltétele az, hogy ne nézzék le az elemi iskolai tanítót, mint alsóbbrendű embert. Az anyag, melyet tanít, válóban alsóbbrendű, de fiatalabb gyermekkel is foglalkozik, ami több tekintetben nehezebb és ezért nem kapja meg a kellő elismerést. Pedig a máig feldolgozott gyermektanulmányi irodalom éppen azt igazolja, hogy a gyermekmegfigyelésben a néptanítók vezetnek, míg sok középiskolai tanár ezt tehernek érzi. Hogy milyen irányban kell az eleminek igazán fejlődnie, azt a már nálunk és külföldön is megvalósított új iskolák mutatják meg. Ahol annyira van alkalom a gyermek egyéniségével foglalkozni, mint ott, biztosan lehet számítani számos tehetség helyes irányú kiképzésére. Ehhez kell kapcsolódnia a már nálunk nagy arányban megindult tehetségvédelmi mozgalom fellendülésének. De ez se alapuljon az egyoldalú intellektualizmuson, hanem biztos valláserkölcsei alapon is. Állami támogatást csak addig élvezzen valaki, amíg tehetségét jóra használja. Itt már kilépünk a népiskola kereteiből, hiszen ez vonatkozik a közép- és főiskolásokra is.

A középiskola számos gyermeknél a fejlődő kor legfontosabb részét foglalja le magának, tehát fontos, hogy előnyös módon irányítsa a gyermek életét. Ennek a sikernek fontos kelléke a szülők és tanárok harmóniája, amibe mint alárendelt, de nem mint meg nem értett félnek kell a gyermeknek bekapcsolódnia. Hogy a harmónia megbontásában a tanár vagy szülő hibáztható-e inkább, azt nehéz általánosságban megmondani, de sajnos a diszharmónia gyakran észlelhető. Az is igaz, hogy a tanár munkakedvét az anyagi nehézségek gyakran megölik (lásd Glatz Károly cikkét „Magyar Szemle“, II. kötet, 3. számában, hivatkozik többek között az anyagi hatásra is), de itt is úgy vagyunk, mint az egykénél, hogy sokszor éppen a gondtalanabb tanárok hanyagabbak. Sajnos még mindig olyan a helyzet, hogy a tanár munkáját sem anyagilag, sem erkölcsileg nem hálálják eléggé meg. A szülő és tanár közötti diszharmónia pedig — különösen a már serdülő korba lépő gyermeknél — arra alkalmas, hogy az idősebbek tekintélyét teljében aláassa. A szülő szidja gyakran a tanárt és fordítva, ez nemcsak a középiskolai sikert, hanem a gyermek normális érzését teszi tönkre. Hiba az is, hogy a szülő fejlődő gyermekével kapcsolatban minden intellektuális munkát szívesen áthárít az iskolára és éppen ezáltal hanyagolódik el az individuális intellektuális nevelés.

Az egyetemnek szintén megvannak a hibái. Nem az a baj, hogy vilamosozással és sok lyukas órával vesztenek időt az egyetemi hallgatók (lásd Weis István cikkét „Magyar Szemle“ II. kötet, 4. sz.), hanem az, hogy sok olyan órát kell indexükbe felvenniük, melyekre nem járhatnak el azért, mert a felveendő órák ütköznek. Mi ezen formális beiratkozás értelme? Semmi* Vizsga kiterjedhet nem szoros értelemben vett szaktárgyra, ez helyes ellenszere az egyoldalúságnak, de az ütköző órák kötelező felvételét az indexbe ez nem indokolja. Vagy rendezzék el úgy az órákat, hogy

ne ütközzenek más kötelező órákkal, vagy engedjék el az indexaláírást és elégedjenek meg a vizsgával. Ennek reformálása fontos, hiszen az órákra való beiratkozás is fáradsággal jár, bár ennek a reformját Klebelsberg Kunó gróf, kultuszminiszter már megígérte.

Számos iskolai problémát lehetett volna még érinteni, de ezek előnyös reformálása meddő munka addig, amíg a válságba jutott családi élet nem helyezkedik megint szilárd alapra. Sajnos, pillanatnyilag erre sok kilátás nincs. Helyes volt éppen ezen viszonyok javítása céljából családvédelmi kongresszust tartani, hogy rátereljük a sok fogyatkozásra és szükséges változtatásokra a tömegek figyelmét, de ez nem elég, a viszonyokat kell megváltoztatnunk. A családi élet megmentése tehát az ifjúság és öregség legbiztosabb kapcsolatának feltalálása. Ez egyesíti a kölcsönös megértéssel és szeretettel a generációkat. A szülők próbálják meg a gyermekeikkel foglalkozni, tanuljanak meg velük bánni, erre megtanítja őket nagy mértékig egy mindinkább terjeszkedő intézmény, a szülők iskolája. Ez elősegíti egyúttal a család és iskola együttműködését, hiszen már eddig is sok ellentétet igyekezett áthidalni. Végül ezen utakat követve kell majd a közéletben is a különböző nemzedékeket egymáshoz közelebb hozni. Tiszta előny, ha olyan nemzedék nevelkedik most, melyben a keresztény érzés is mélyebb, ez istápolni fogja a korosztályok együttműködését, ami végeredményben hivatottabb lesz az egész nemzetet egységesebbé és erősebbé tenni.

SCHMIDL SÁNDOR.

3. MÉG EGY HANG AZ IFJÚSÁGBÓL.

A háborús ifjúság problémájával kapcsolatban az új mozgalmat sokan „Új Magyarország” névvel jelölik meg s kétségtelen, hogy itt nem pusztán az apák és fiúk évezredes és egyébként természetes ellentétéről van szó, hanem egy a háború és a háború utáni magyar viszonyok teremtette új társadalmi és politikai mozgalomról, amelynek megvannak a maga sajátos gazdasági adottságai is. Ezek megfontolása arra a megállapításra készítet, hogy Weis István és Antal István urak bármennyire is átéreztek a háborús ifjúság borzalmas helyzetét, megállották a külső ismertető jeleknél és sem az elégtelenség szellemi rúgóit, sem pedig a megoldás konkrét formáit nem kutatták ki eddig. Egyik publicistánk bekövetkezendő harcról beszél, mások a háborús ifjúság felörlődéséről írnak, végül a legtöbben a kérdést egyszerűen negligálják. Ezek s ehhez hasonló vélemények mind a kívülélők jó vagy rosszakaratú meglátásai. A való helyzet az, hogy a háborús nemzedéknek ideológiája kétségtelenül kialakulóban van. Ez az ideológia sok rokonvonást mutat a negyven és ötvenévesekével (Ady, Szabó, Móricz, Kodály stb.), de már túljutott rajtuk. Ez a nemzedék sokkal több közösséget érez ezekkel az ötvenévesekkel, mint akár a háborúelőtti negyvennyolcasokkal, hatvanhetesekkel, vagy radikálisokkal és ma a fórumon szereplőkkel. Az ötvenéveseknek izzó magyarságukban, a magyar föld szeretetében, progresszív gondolkodásukban és tradicionális formák által csak részben inficiált egyéniségükben az úttörőket látja egy új 1825—1848-hoz. A negyvennyolcas ifjúságot kivéve, talán az utolsó század egy nemzedéke sem állt oly közel a falu népéhez és a gyárvárosok proletárijaihoz, egyik sem vetette el oly könnyen régi középosztályos elzárkózottságát és előítéleteit, mint a mai. Közelhozta őket egymáshoz a lövészárk emberi közvetlensége és az összeomlás után egyformán osztályrészül jutott nyomor, mely tömegeket súlyosított le a kultúrproletáriátus színvonalára. Az idevezető túlnyomórészt gazdasági

folyamat egyes fázisait az ifjúság ma már tökéletesen látja. Meggyőződhetett arról, hogy a közalkalmazotti pálya éppúgy, mint a közgazdasági (energikus, fiatalos szervezést kívánó) számára 1920 után bezárított. A létszámcökkentés őt érte először, a fizetésrendezés (100—250 P-ös illetmények mellett, szemben az 500 P-t messze meghaladó magasabb fizetési osztályok illetményével) nem vette figyelembe háborús veszteségeit, nem biztosította primér szükségleteit. A régi, szerzett jogcím erősebbnek bizonyult a háborús és ellenforradalmi érdeméknél. De tömegei számára ma ez nem is probléma: a díjnokok, pénzügyőrök, helyettes tanárok, rengeteg ideiglenes alkalmazású számára még csak a reménye sem áll fenn annak, hogy valaha intellektuális pályákon elhelyezkedhessék. Csődöt mondott az az 1920-as frázis is, mely a fiatalságot a gazdasági pályákra irányította, mert bebizonyosodott az, hogy a rátermettség és munkaszeretet nem elegendő ahhoz, hogy az egyetemet végzett emberből tojás- vagy textilkereskedő tehessen. Az összes gazdasági életpályákon tökéletes leépítés következett be. A mai ifjúság ideológiáját ezek a negatívumok adják meg, ez a szomorú 20.000 főnyi társadalmi réteg, mely merész lendülettel akarta összeegyeztetni a nemzeti gondolatot új idők új dalaival, az adott viszonyokban, meggyőződése mellett nem lehet más állásponton, mint új, harcoss magyar demokrácia álláspontján.

Joggal felmerülhet ezek után az a kérdés, ha krízis van, van-e ennek megoldása. Véleményünk szerint a krízis megoldása nemzetpolitikai feladat. Ennek a darabokra bontott, sem társadalmilag, sem vallásilag nem egységes országnak nincsen szüksége veszedelmes, forradalmi szellemű kultúrproletariátusra, Legsürgősebb feladat meggátolni az osztálycserét s megakadályozni ez értékes elemek gazdasági felőrlődését. Teljes és tökéletes státuszrevizióra van szükség; meg kell gátolni minden erővel az álláshalmozást (ez speciális Trianon utáni betegség, ezer és ezer állást foglalnak el magasfizetésű nyugdíjasok), bizonyos korhatárt (25 éves szolgálat után) elért tisztviselőket nyugdíjazni keltene. További feladat az illetékek arányosítása az alsóbb közalkalmazott kategóriák javára, a több ezerre rúgó gyakoronok, helyettes tanár, szerződéses alkalmazott stb. véglegesítése. Gondoskodni kell a rengeteg közgazdáról és mérnökről is: a magyar mezőgazdaság és ipar felvevőképessége sokkal nagyobb, mintsem műgyetemünk kitüntetett végzettjei munkavezetőkként elpazarolhatók lehessenek. Az intellektuellprotekciónizmus van olyan fontos, mint a magyar ipar támogatása s itt az ideje, hogy a magyar tudomány, irodalom és művészet értékeit belesorolják a kultuszminiszter úr nagy magyar értékkataszterébe.

És végül célszerűnek mutatkozna egyrészt ankétszerűleg összegyűjteni mindazokat az adatokat, melyek a kérdést a legpontosabb részletéig megvilágítják, másrészt a magyar társadalom és az illetékesek figyelmét felhívni annak a megoldására.

SZÁSZ BÉLA.

A szerk. megjegyzése. A fenti három nyilatkozattal egyelőre kénytelenek vagyunk e kérdés tárgyalását megszakítani. Reméljük, hogy újra visszatérve rája, a harmincévesek érdekében történt pozitív dolgokról is jelentést tehetünk. Eddigi cikkeink minden esetre megállapították, hogy 1. ez a kívülről kompaktnak látszó ifjúság két részből áll, melyek közül az ifjabb réteg érdekében mindenképpen szükséges a mai ösztöndíj- és külföldi nevelési rendszer fenntartása és továbbépítése; 2. az idősebb, a „harmincéves” réteg problémája elsősorban gazdasági kérdés, melyet hogy eddig nem sikerült megoldani, ez leginkább tradicionális gazdasági liberalizmusunkból következik, mely megszokta az embereknek egyenkint való kivetését az életbe és képtelen egy egész generáció sorsán még csak fejét tömi is. A probléma e részére úgy Asztalos Miklós, mint Szisz Béla nyilatkozatai ankét tartását látják szükségesnek. Ankét leggyakrabban az ügyek halogatásának eszköze, de ez esetben talán mégis hasznos volna, hogy végre

legközelebb érdekeltek, a harmincévesek mondanák el rajta a megoldási módozatokat, melyeket eddig elképzelték. Ankét mellett eddigi tárgyalásunkban felmerült egy 'adósságmentesítő akció is, valamint állami szolgálatban főiskolai végzettségnek kezdő fokón való jobb dotálása, mely magasabb életszínvonalat és családalapítást is lehetővé tenne, továbbá az idősebb korosztályokban az állások halmozásának a megszüntetése és a legidősebbeknek idejében nyugdíjazása. Mindez bizonyára nem oldja meg a kérdést, annál kevésbbé, mert a magángazdaságra e javaslatok alig terjednek ki; mégis szükség volna mielőbbi megvalósításukra, melyhez az első lépést maguknak az érdekelteknek kellene megtenniök: saját statisztikájuk összeállításával s e statisztika alapján a kérdésnek ankét elé vitelével.

KECSKEMÉT VÁROS GAZDASÁGI FEJLŐDÉSÉNEK TÖRTÉNETE.

KECSKEMÉT törvényhatósági város múzeuma nemrégiben kiadta Kecskemét egykori főjegyzőjének, Homiyik Jánosnak (f. 1885) Kecskemét gazdasági fejlődéséről írott munkáját, melyből a nagy magyar Alföld egyik tekintélyes gócpontjának 1790-ig terjedő gazdasági fejlődéséről alkotunk magunknak tiszta képet. De ez a mű, mely tulajdonképpen monográfia, annak, aki nem mint lokalpatrióta olvassa, ennél sokkal többet nyújt, amikor a tudományos ráeszmélés elől sokszor már berozsdásodott lakatokkal lezárt ajtókat nyit meg egy egész országrésznek gazdaságtörténeti távlatai felé. Ha elmélyedünk benne, a kecskeméti vonatkozások mögött országos jelentőségű méretekben bontakoznak előttünk ki két, a magyar történelemben rendkívül nagyfontosságú kornak gazdasági és társadalmi körvonalai: az egyik a török hódoltság megszűnését megelőző, a másik az azt közvetlenül követő kor.

Ez a munka eredeti okmányok alapján végzett kutatás gyümölcse, sok érdekes részletadat tárháza, különböző irányba haladó kutatásnak elindítója, de ami a mi szempontunkból különösen érdekes, — tanulságos történeti bevezetés egy ma rendkívül sokat vitatott s állítólag a közvetlen jövő megoldására váró problémának, — a magyar Alföldnek megértéséhez.

Külföldi, hazánk történetét, természeti, társadalmi és gazdasági viszonyait csak felületesen ismerő idegen szemében mindig érthetetlen marad az a sok — Európában szokatlan jelenség, aminek gyűjtőnevet ad a magyar puszta. Mintha ennek más oka nem volna, mint egy a kontinens szívében élő kultúrálatlan és haladásra képtelen népfaj!

Mi magunk sem foglalkoztunk vele annyi szeretettel, amennyit megérdemel, annyi alapossággal, amennyit megkíván és olyan elhatározott akarrattal, aminőre kényszerít bennünket ma az a körülmény, hogy az ország területe úgyszólván egyenlővé tétetett az Alföld területével.

Most kezd fellendülni az alföldi problémák irodalma. Nemrégiben jelent meg Kaán Károlynak idevágó nagyszerű gazdaságpolitikai tanulmánya, melyet különösen értékessé tesz az a helyes metodikai eljárás, hogy az Alföld viszonyait nem egyoldalúan teszi vizsgálat tárgyává, hanem megértéséhez organikus szemléletet ad, kiterjedve annak úgy természeti, mint történelmi és szociológiai vonatkozásaira.

Kecskemét városa a maga óriási határaival, tanyai településével, gazdasági és kulturális életével mintegy szegmentumát mutatja be az alföldi problémának. Hornjuk poszthumus munkája pedig ennek gazdaságtörténeti háttérében azért ad igen becses anyagot, — eltekintve részletkutatásainak értékétől — mert szaporítja azoknak a kulcsoknak a számát, melyekkel lassanként a tudománynak mind nagyobb és nagyobb területei nyithatók fel a homlokterben lévő aktuális probléma legmélyebb gyökereihez.

Hogy ő historikus és fejlődéstörténetet ad, az a dolog természetéből folyik; mert elsősorban mint történetírónak ez volt a célja. Sajátos feladatának tekintette szőkébb körű hazája gazdasági fejlődését bemutatni. Érdemét azonban növeli az a körülmény, hogy kutatásainak gyümölcseben, gazdag anyagában országos jelentőségű tényekre is ráirányította figyelmünket. Mert vajjon mi mással magyarázhatnánk meg, hogy a régebben sűrűn betelepített magyar Alföld egymáshoz közel elhelyezkedő kis községeinek egykori léte mellett ma nem egy évszázados múlttal bíró falusi és városi kultúra bizonyít már, hanem csupán hiányos templomromok, vagy éppen csak azoknak szájról-szájra megőrzött emlékei. Csak a történelem, a magyar nemzet viszontagságos múltja, egy évezred folyamán többször újból szükségessé váló honfoglalásaink teszik természetessé a magyar puszták lakatlanságát, néhány nagy alföldi város óriási határát, az azokon kifejlődő speciális agrártelepülési módot: a tanyarendszert s azokat a leküzdhetetlen nehézségeket, melyekkel meg kell birkóznia ebben az ország részben közigazgatásnak, művelődésnek, társadalmi organizációnak egyaránt. Mert valamikor volt itt sűrű lakosság, korszerű művelődés, közigazgatási és társadalmi szervezet. Egy 1456-ból származó, nemrég felfedezett oklevél tanúsítja, hogy Kecskemét mai határterületén fennállott hét népes község. S maga a város már a kora történeti időkben előkelő állásra tett szert s a földesúri joghatóság alól kivéve, mint szabad földdel és önkormányzati helyhatósággal bíró civitas szerepelt. E jellegét a viszonyokhoz képest még a török hódoltság alatt is megőrizte, amikor a környékén addig virágzó népes telepek lakossága a pusztító hadjáratok és török harácsolások hatása alatt elpusztul, elmenekül s nem kis részben a város falain belül keres védelmet. S a hatalmas pusztaság a földdel egyenlővé téve lakatlan határává válik a Duna—Tisza-közén a sokat emlegetett Három városnak: Kecskemét, Cegléd és Nagykőrösnek, melyeknek népessége a nagy kiterjedésű olcsó földeket a háborúskodások idejében magas áron keresett vágómarhák és juhok jövedelmező tenyésztésével hasznosította. Egy korszak lezárul s a história viszontagságai maguk alá temetnek egy évszázados kultúrmunkát, melyet pótolni csak a török hódoltság idejét követő kor gazdasági reorganizációja kísérel meg.

Ez az újraképzés, ez a romokon való továbbfejlődés meg is indul. Akkor, amikor más nyugati államok már a merkantilista gazdaságpolitika tervszerűségének minden fegyverével erősítik meg mezőgazdaságuk mellett iparukat és kereskedelmüket, elkezdődik nálunk — nehéz megmondani hányadszor — az ország szívének benépesítése. A török hódoltság végével több változást eredményez az újszerzeményi birtokigazolás intézménye (az úgynevezett *neoacquistica commissio* működése) az addig megszállott országrészekben, magának Kecskemét városnak gazdasági életében is és I. Lipótnak az a ténye, mellyel a jász-kun kerületeket 1702-ben a német lovagrendnek ötszáz ezer forintért eladta, azoknak privilégizált szervezetben élő lakosságát jobbágyi sorba juttatta. Az előbbi igen alkalmas módja volt a török hódoltság alatt s az azt követő időkben hadi és egyéb érdemeket szerzett családok jutalmazásának és egy új magyarországi nagybirtokos osztály létesítésének. Maga a Kecskemétre vonatkozólag fogantatba vett *neoacquistikus* per sok változást hozott s a város közönségének mindössze két pusztájába került. Nagyobb következményekkel járt rá nézve a jász-kun kerületek eladása s különösen azoknak visszaváltása. Már egy 1612-ből származó okirat bizonyítja, hogy Kecskemét néhány kiskunsági pusztát birtokol. Ezeknek száma korok szerint változó: 1701-ben valószínűleg a legnagyobb, akkoriból ugyanis egy 23 kun puszták bérbeviteléről szóló szerződés ismeretes; de még a jász-kun redempció alkalmával is 14 és fél pusztára terjedt.

Ebben az időpontban azonban már mélyreható változásokon ment át

az egész ország. Gazdasági megerősödése, népességének szaporodása átalakította a régi társadalmi és gazdasági erőviszonyokat. Az Alföld betelepítése nagyobb arányokban haladt előre. A közlekedés lassan tökéletesedett. Javultak a közbiztonsági és közegészségügyi viszonyok. A jász kerületek községei rohamosan fejlődni kezdenek, ami egyre szükségesebbé teszi a keletkező népféleslegnek gazdasági irányban való levezetését. Míg azelőtt a föld volt olcsó s az emberi munkaerő a legdrágább, az egyensúlyi helyzet most lassan megfordult; beállott tehát az összeütközés Kecskemét és a jász kerületek között, míg végre 1752-ben jött létre Jászberényben közöttük az a megegyezés, mely szerint Kecskemét másfél kun pusztát egyidőre továbbra is haszonbérben tarthat.

Ezzel zárul le Hornyik gondolatmenete. De fejtegetései így is elvezetnek mai társadalmi és gazdasági problémánk tengelyéhez. Az első kor, melyen végigfutottunk, a fejlődő, erősödő, művelődő Ósmagyarország pusztulása, a másik az új magyar fejlődés, a modern magyar társadalom kibontakozásával járó vajúdasok kora. Megítélés dolga, mit helyezünk előtérbe a között a számtalan sok megoldásra váró kérdés között, amelyek a kis Magyarország szívében egymás mellé torlódtak össze. A kulturális elmaradottság, a gazdasági élet pangása, a faji erőtlenség, a politikai konszolidáció hiánya, társadalmi erőink szervezetlensége közülük a legégetőbb baj! Végeredményben az alap-ok az a majd 200 esztendő, melyet a történelem kikapcsolt hazánk fejlődéséből. Ezt egy nagyarányú népesedés követte, az ország népességi erejének gyors fejlődése, a nélkül, hogy vele párhuzamosan minden vonalon meg tudtak volna hatványozódni azok a gazdasági és kulturális erők is, melyek népünk eltartására és gazdagítására voltak hivatva. Kecskemétnek és a jász kerületeknek a földért folytatott küzdelmében egy egészen jellemző alföldi korképet láthatunk.

Korképet fajunk legjavanak, mely kenyéréért, megélhetéséért vív kérésgebejítőn súlyos harcot s idegen határban kóborol. Kétszáz év hiánya érzik ki ebből a faji erőnket felörlő heroikus küzdelemből, mely idő alatt Nyugat gazdaggá lett s a civilizáció hatalma olyan véredényhálózatot tudott kiépíteni, mely időről-időre felszívja és megemészti az önmagától szaporodó népességi őserőt.

IFJ. DESEŐ ANTAL.

MAGYARORSZÁG ÉS ÚJ OSZTRÁK ELMÉLETEK.

A POLITIKAI szemlélet csak lassan szokik hozzá ahhoz a gondolathoz, hogy a huszadik századbeli Európa legnagyobb eseménye a monarchia felbomlása és megszűnése volt.

Különösen azok, akik létezéséhez hozzászórtak, adják át magukat a feltevésnek, hogy a monarchia gondolata tovább él és vélik látni vagy éppen visszatérni azt, ami a valóságban megszűnt. Mert a beható vizsgálódás csak addig vezet el bennünket, hogy a monarchia helyén egyedül azok az erők léteznek, amelyek annak megszűnése után oldott kéveként bomlottak szét és egymást gyűrve sodródnak egy ismeretlen jövő felé.

A monarchia felbomlásával változást szenvedett az a nagynémet gondolat, mely az elmúlt századokban egy német dinasztiát előretolva kelet felé kereste az érvényesülés útjait; amint változást szenvedett az a nagy-osztrák gondolat is, mely a keleti szerzeményeket centralizálva, Bécsből a nagynémet birodalmat akarta megszervezni. Csupán az a magyar politikai gondolat nem szenvedett változást, mely sokszor ellentétes eszközökkel

ugyan, de ugyanazon célok irányában kereste a magyar állam és a magyar nemzet önfenntartását.

Az osztrák és a magyar politikai fejlődés között azonban a különbség nemcsak abban nyilvánult meg, hogy Magyarországon a cél és küzdelem változatlanul egy irányban haladtak; hanem abban is, hogy a nagynémet fajtól túlszárnyalt és kelet felé ellenállásra talált osztrák politikai körök öncéljait a taktikának és nem a taktikát a célnak rendelték alá.

Ma már kevesen tudják, hogy az a régi Habsburg Birodalom, amely laza formában egyesítette a fejedelemtől bírt összes területeket, nem élte túl az 1848-i forradalmakat. A németek 1849-ben oly alkotmánylevelet dolgoztak ki, melyet 1919-ben is alapul vettek; a szárdiniai királyság 1849-ben oly alkotmánylevelet fogadott el, melynek kiterjesztése Olaszország későbbi alkotmányrendszerét alkotta. Mi több, 1848 tavaszán az Osztrák Császárság is alkotmánylevelet kapott, mely kimondottan kizárta magából Magyarországot, amely viszont az 1848-i törvényekben vélte biztosítani államjogi és kormányzati függetlenségét.

Németország és Olaszország kiválása után Ausztria és Magyarország 1867-ben az 1848-i törvények alapján alkották meg a kiegyezést, de amint az 1849-i öszbirodalmi alkotmánylevél az 1848-i törvényekkel ellentétben Ausztria hatalmát a magyar állam szuverénitása fölé akarta kiterjeszteni, úgy a centralisták 1867 után az osztrák öszbirodalom feltámasztásában keresték a kiegyezés megváltoztatását.

Magyar államjogászok sokat küzdöttek e felfogás és törekvés ellen, egészen addig, amíg a monarchia 1918-ban fel nem bomlott; de senki sem hitte volna, hogy ezek után osztrák államférfiak saját államuk önsorsát feledve, a magyar nemzet önfenntartási harcában keresik a monarchia egész tragédiájának okait.

Az a propaganda, mely a felbomlás örvényszerű forgatagában tétdeg közreműködött, azzal igyekszik az elért sikert biztosítani és a beállt következmények okait kutató világ érdeklődését kielégíteni, hogy készséggel átveszi az osztrák centralisták fegyverkészletét. Azt, mely a magyar nemzet önfenntartása és szabad fejlődése ellen a nemmagyar nemzetiségeket fegyverezte fel és amely a magyarelles kormánypolitikának az önfenntartás ösztönével ellenálló nemzet leverésére a nem magyar szomszédok frontját szervezte meg, így léptették elő a nemzetiségeket elnyomottakká, bár azok a kisebb-nagyobb adminisztratív hibákban tervszerű elnyomást soha nem láttak és így nyújtanak alapot annak az ellenséges propagandának, mely a magyarelles erők gyűrűjét a trianoni békeszerződésben diadalra segítette. Ami érthetetlen azon előkelő osztrák államférfiak részéről, akik ama hangoztatott állítólagos elnyomásnak annak idején, mikor a kormányzat élén állottak, orvoslását nem szorgalmazták és észrevenni sem látszottak.

Redlich József nyugalmazott osztrák császári miniszter az összeomlás után az osztrák birodalmi problémáról írt nagy művének (*Das österreichische Staats- und Reichsproblem*) II. kötetében (1926) a kiegyezés létrejöttét tárgyalva nem tesz különbséget az osztrák és magyar államiság között, hanem a régi osztrák centralista álláspontot a magyar kérdésben a trianoni szerződés által igazolva látván, a Magyarország felosztását követelő ellenséges propaganda vezetőivel összhangban állapítja meg, miszerint „a 19. század égisz történelmében eltekintve a lengyeleknek az oroszoktól történt elnyomásától — alig volna lehetséges még egy második példát találni minden törvényes rendelkezésnek és törvényes formának ilyen átfogó és előre megfontolt tagadását és megsemmisítését illetőleg az ország Összlakosságának többségével szemben; tekintet nélkül a magyarok által a nemzetiségek részére törvényben megígért politikai jogokra és határozmányokra,

mint amilyeneket az 1867-ben az országban úrrá tett magyar felsőosztályok idegen nyelvű és fajú összes polgártársaikkal szemben tervszerűen keresztülvittek.“ (290. 1.)

Ennél súlyosabb ítélet osztrák államférfi ajkáról az Ausztriáért vele szövetségben vérző magyar nemzet ellen kétségtelenül ritkán hangzott el és csupán az az egy vigasztal, miszerint azáltal, hogy Redlich miniszter a Magyarország felosztását követelő és azt elérő Seton Watson munkáit idézi állításához, ez az állítás nem lesz erősebbé.

Romboló hatását azonban máris észlelhetjük abban a nyilatkozatban, melyben alig egy évvel Redlich munkájának megjelenése után Spitzmüller báró volt osztrák miniszterelnök egy tanulmányában Rings um Sassonow. Berlin, 1928) azt mondta, hogy a magyarországi románok a világháború előtt jogos panaszokkal küzdöttek a magyar kormányzat ellen és hogy a német közvetítés kudarca után ez adott okot Románia fegyveres beavatkozásához.

E nyilatkozat egyformán deferál a régi centralista körök és a Magyarország ellen hangoztatott vádakot diadalra emelő propaganda előtt. Pedig ha Spitzmüller báró fáradságot vett volna magának, hogy a kérdéssel érdemlegesen megismerkedjék és foglalkozhassék, akkor nem lett volna nehéz azt a tényt megállapítania, hogy a román követeléseket 19x3 óta Magyarország határain kívül már az orosz császári kormány biztatása fűtötte alá és hogy a berlini beavatkozást centralista osztrák, tehát idegen állampolgárok szorgalmazták. Annak ellenére, hogy a kérdést annak idején maga Spitzmüller báró is a monarchia belügyének tekintette. És annak ellenére, hogy a magyar kormány és a magyar állam román lakossága között a közvetlen tárgyalást osztrák-német és orosz részről egyszerre zavar-
ták meg.

Mindaddig, amíg a kérdés a feltárt okmányyszerű anyag alapján tárgyilagosan meg nem iratik, csak általánosságban utasíthatjuk vissza volt szövetségeseink vezető államférfiainak szájalmas felsorakozását a teremtett helyzet hatalmasai oldalán. Ezt is csak azért tesszük, nehogy a magyarellenes propagandának a felosztást követelő irányítóival szemben a fent megnyútatkozók a kérdésben tárgyilagos szakértőknek látszhasanak.

HORVÁTH JENŐ.

AZ „ANSCHLUSS“ ÉS MI.

AKÉPVISELŐHÁZ július végi „formális“ ülésének, amely minden váromlás ellenére „mozgalmas“ ülésnént zajlott le, a napirenden volt naptár, fokos és jövedéki ügyek miatt — úgy látszik — nem volt módja foglalkozni azokkal a nagy belső és külső kérdésekkel, amelyek július végén emelkedtek a magyar élet horizontja fölé. Évek óta nem volt részünk olyan kedvező termésben, mint amellyel a Gondviselés az idén ajándékozott meg bennünket. De évek, sőt talán évtizedek óta nem jelentett ez a jó termés annyi gondot és aggodalmat a magyar közgazdaságnak, mint napjainkban. A kereskedelmi mérleg deficitje szinte hónapról-hónapra emelkedik \$ a passzívum emelkedésével egyenes arányban emelkednek azok a nehézségek is, amelyekkel a magyar gabona, illetve a termésfölösleg az európai piacra hozható. A magyar közgazdasági élet alapvető problémáját, a mezőgazdasági termelvények értékesítésének ügyét az idej jó termés ismét és ismét az érdeklődés homlokterébe állította. Közgazdászok, tudósok, publicisták, politikusok évek óta keresik, kutatják az utakat és módokat, amelyekkel a magyar búza áttörheti a trianoni határok évről-évre szorongatóbbá vált gazdasági gyűrűjét,

amely vámpolitikai eszközökkel akar bennünket egy olyan államjogi, illetve államszövetségi koncepció keretei közé szorítani, amely a Habsburg birodalom hátrányait jelenti számunkra, annak egyetlen előnye és haszna nélkül. \$ a júliusvégi „formális“ záróülésnek, amely oly hangos és erőteljes kifejezési formákat talált a naptárrendelet egyes intézkedéseire, a maglódi szocialista összeütközésekre, a tervezett jövedéki kódex házkutatási és személymotozási paragrafusaira, egyetlen szava sem volt ehhez a nagy magyar problémához. Pedig a terményértékesítés ügye éppen a fentemlített nemzetközi vonatkozásainál fogva már rég túlhaladt azon a demarkációnális vonalon, amely a sui generis közgazdasági kérdéseket a sui generis politikai kérdésektől elválasztja. Ennélfogva joggal számot tarthatott volna azoknak a törvényhozóknak érdeklődésére, akik jóval csekélyebb súlyú politikai kérdések miatt fölösleges izgalomba tudják hozni magukat és az egész országot. A terményértékesítés, illetve helyesebben a terményértékesítés tervszerű megszervezésének kérdése ma pár excellence politikai kérdés Magyarországon, nem ugyan annál a képzelt, illetve erőszakolt ellentétnél fogva, amelyet bizonyos oldalról a szövetkezeti értékesítés ügyével kapcsolatban igyekeznek abba belemagyarázni, hanem annál az előbb említett előkelő szerepénél fogva, amelyet az a kisantant ellenünk folyó gazdasági hadviselésében játszik. Méltán elvárhatta volna tehát a magyar közvélemény, hogy azok a heves és ideges napirend előtti felszólalások, sürgős és nem sürgős interpellációk, amelyek oly szenvedelmes modorban támadtak harmadrangú kormányintézkedéseket és igyekeztek politikát keresni olyan, pusztára adminisztratív jellegű kérdésekben is, ahol annak a nyoma sem volt, inkább azokra a közgazdasági és nemzetközi kérdésekre fordították volna a törvényhozók idejét és erejét, amelyek tele vannak fontos és súlyos politikai vonatkozásokkal és amelyek éppen ily tartalmuknál fogva nemcsak a nagy politika általános vonalvezetésével, de minden magyar ember mindennapi kenyerével állanak összefüggésben. így hálás köszönettel vette volna minden magyar ember, ha a szocialisták — akiknek megedzett hangszálain és „forradalmi lendületén“ úgylátszik nem vett erőt a trópusos hőség — a dolgozó magyar milliók sorsát és kenyerét közvetlenül érdeklő értékesítési problémákon kívül az ébredők elnökének állítólagos oláh eredete helyett inkább azokat a finom külpolitikai jelenségeket feszegették volna, amelyeket a Kellogg-féle háborúellenes paktum aláírása, továbbá az újult erővel fellángoló német Anschluss mozgalom vetett felszínre. De még inkább kiérdemelte volna megelégedésünket az a demokrata képviselő, aki az egyes pénzügyőrök állítólagos hatásköri túllépései helyett inkább aziránt interpellálta volna meg az „összkormányt“, vajjon milyen lépéseket tervez a hivatalos magyar külpolitika, ha Titulescu a magyar kormánynak a magyar-román döntőbíróság megbénításából kifolyólag átadott legutolsó loyális, konciliáns s ügy betűjében, mint szellemében „comme il faut“ ajánlatával szemben továbbra is a non possumus makacs és rövidlátó álláspontjára helyezkedik? Sajnos, a magyar törvényhozás népképviselőit ez a kérdés még annyira sem érdekelte, mint a felsőház tisztelet- és méltóságteljes gyülekeztét, amelynek legalább egy ügyes és talpraesett interpelláció kapcsán módjában volf meghallgatni a miniszterelnöknek e jegyzék elküldését bejelentő nyilatkozatát.

Az egeknek törő, hatalmas melódiára talán nem lettek eléggé figyelmesek az országgyűlés tagjai, amely közvetlen szomszédságunkból, a Lajtán-túlról, a lágy és érzelmes Schubert-akkordok szárnyain váratlanul röpítette szét a meghökkent világnak a Németbirodalom és Ausztria népének azt a törhetetlen akaratát, hogy a jövőben egyetlen hatalmas s fajilag, politikailag, szervezetileg egységes állam keretei között akarnak eleget tenni a német nép világtörténelmi hivatásának.

Mi korántsem verjük félre a harangokat e Schubert-dalokban megnyilatkozó Anschluss-tüntetés hallatára és nem követjük a franciák példáját, akik a bécsi „Sangerkrieg“ alkalmából ismét és ismét reáfestik Európa lassan, fokozatosan tisztuló egére a német militarizmus és imperializmus, vagy hogy az ő kifejezőmódjukat használjuk: „le peril allemand“ vészjósló kontúrjait.

Pedig mintha nekünk sokkal több okunk volna gondolkodnunk e közvetlen szomszédságunkban történt események miatt, mint a franciáknak, hiszen bennünket, a mi politikai és gazdasági függetlenségünket, nemzeti és faji törekvéseink jövő irányát és kialakulását, egyszóval a magyar állam életérdekeit sokkal közvetlenebbül és sokkal szervezettebben érinti az a mozgalom, amely a két ország közvéleményének céltudatos munkájával és a felelős politikai tényezők hallgatólagos tűrésével, sőt támogatásával készíti elő a háború előttinél is hatalmasabb és egységesebb német birodalom útját. Magyarország ez egységes hetven milliós germánhatalom természetes politikai és gazdasági expanziójának útvonalában fekszik s kevésbé rendelkezik azokkal a belső ellenálló erőkkel, amelyekkel a poraiból új életre kelő német imperializmus politikai és nemzetközi sakkhúzásait keresztezhetné. Érthető volna tehát, ha a mi idegeink sokkal érzékenyebben reagálnának a bécsi Anschluss demonstrációkra, mint a franciáké, akik mégis csak nagyobb akadályt jelentenek a „peril allemand“ útjában, mint Csonka-Magyarország, amelyet éppen a francia politika okossága és előrelátása fosztott meg azoktól az erőtevézőktől, amelyek birtokában egyik hullámtörője lehetne a német politika állítólagos közép- és keleteurópai ambícióinak.

A franciák ez okos és előrelátó „politique de la Victoire“-jának — amelyen ügylátszik idővel felborul az egész Párizs-kömyéki békemű — illetve e politika várható további nemzetközi fejleményeinek a vizsgálata nem tartozik a jelen írásunk körébe. Sőt az Anschluss kérdésének a magyar állam külpolitikai helyzetére, belső közgazdasági viszonyainak az alakulására, politikai erőinek a további kifejlődésére gyakorlandó hatása is ezúttal túlesik érdeklődési körünkön. Nem azért, mintha az Anschluss kérdését mi nem tartanók a realitások világába tartoznának s komolyan vennénk azokat az inkább aggodalomszülte kirohanásokat, amelyekkel a francia fülhivatalos sajtó a művelt nemzetek anatómája alá veszi a német Anschluss-mozgalmat. Meg vagyunk győződve arról, hogy a német birodalom és Ausztria egyesülésével — amelyet szerves politikai, faji, társadalmi és közgazdasági erők a természeti törvények erejével készítenek elő — az európai népeknek esetleg már az elkövetkezendő esztendőkből számolniuk kell. Eltekintve attól, hogy maguk a versailles-i és saintgermain-i békeszerződések sem tiltják el a két országot az egyesüléstől, sőt kifejezetten fenntartják e kérdés megoldását a Nemzetek Szövetsége számára, komoly francia körök maguk is meg vannak győződve arról, hogy a de facto már igen előrehaladt állapotban lévő Anschluss jogi és nemzetközi elismertetését nem áll módjában a végletekig megakadályozni. Sőt a francia parlamentnek egy úgy számban, mint súlyban elég tekintélyes pártja — a szocialista párt — expressis verbis programjába vette e német Anschluss-mozgalom támogatását.¹ A francia politikai és közgazdasági irodalom a hivatalos politikával ellentétben — és ez igen érdekes szimptomája a hivatalos politikával különben rendszerint egy sánpáron nyugvó politikai

¹ A francia szocialista pártnak az Anschluss kérdésében elfoglalt álláspontjára igen élénk fényt vet az a hírlapi polémia, amely július hó utolsó hetében folyt le a „Le Temps“ és a „Populaire“ között. Ez utóbbi lap hasábjain Lem Blum a francia szocialisták kibukott vezére igen érélyes hangon megírt cikkeiben fejtette ki a francia szocialistáknak az Anschluss iránt elfoglalt kedvező magatartását és annak okait.

közvéleménynek — nem úgy taglalja az Anschluss ügyét, mint a forró aü-deutsch koponyák naiv képzelődését, amelyet egy-egy lekicsinylő kézlegyintéssel, avagy éppen egy energikus hangú vezércikkkel el lehet intézni. Ellenkezően, ez a politikai és közgazdasági irodalom — mint valami biztosan bekövetkező, de részleteiben és kimenetelében egyelőre még nem ismert veszedelmet, kezeli ezt a kérdést, tudományos vizsgálatának görcsöve alá helyezi és azt igyekszik megállapítani, milyen hatással lesz ez az Anschluss, ha — feltéve, de meg nem engedve — bekövetkezik, a francia politika alakulására, a köztársaság jövő európai helyzetére, hatalmi viszonyaira, biztonságára és nemzetközi célkitűzéseire.

Hasonló szimptomákat tapasztalunk az olasz politikai irodalomnál is, ahol a komolyabb politikai revük és a napisajtó hasábjain egyre sűrűbben olvashatunk olyan elmefuttatásokat, amelyek az Anschluss kérdésének olasz politikai vonatkozásait fejtegetik. És meg kell állapítanunk, az olasz közvélemény azt a kérdést, hogy Olaszország az Adige fölött és a Brenner szorosnál nem egy 6—8 milliós széthulló, pacifista velleitású, Moszkvával kacérkodó köztársasággal, hanem egy fejlett faji öntudattal és erőteljes expanzív erővel rendelkező egységes, szervezett és fegyelmezett hetven milliós birodalommal lesz közvetlen szomszédságban, ma már sokkal higgadtabban ítéli meg, mint akár csak két évvel ezelőtt is, a déltiroli nyelvkérdés okozta ellentétek tetőpontján. A német diplomácia — amely ügyességben, invencióban, mozgékonyágban és hajlékonyágban sokat tanult a háború óta, óvatosan és előrelátó módon lefékezte ezt a kérdést és ezáltal nyugodtabbá tette az olasz atmoszférát az Anschluss kérdésének higgadt és tárgyilagos megítélésére. Informádónk szerint a cseh politikai és közgazdasági irodalom is számol az Anschluss-kérdés realitásával s politikai, közgazdasági és nemzetközi szempontokból már felkészülten várja a német és osztrák határpóznák kidöntését. Talán nem tévedünk a légtüres politikai kombinációk mezejére, ha azt állítjuk, hogy a cseh külpolitika újabban mind erőteljesebben megnyilvánuló germanofil tendenciáját az Anschluss előrevetett árnyéka is befolyásolja. Valószínűleg ennek tulajdonítható a cseh sajtó mérsékelt hangja is a bécsi „Sängerfest“ alkalmával.

Félő, hogy a mi politikai közvéleményünket nem eléggé érdekli ez a probléma, amelynek többi érdekeltjeinél, Francia-, Olasz-, Csehországban, Jugoszlávia- és Romániában már egész irodalma van — hogyan alakul az európai helyzet az Anschluss bekövetkezése után s miként tolnak el a hatalmi viszonyok az Északi-tengertől a Lajtaig terjedő politikailag, fajilag s a nemzeti kultúra szempontjából egységes német birodalom kialakulása után. Milyen lesz Magyarország nemzetközi helyzete, ha Budapestül négy óra járásnyira már a német Reichswehr acélsisakjába ütközünk s vajjon kedvező, avagy kedvezőtlen hatással lesz-e a magyar revíziós törekvések sikerére nézve, ha a német birodalom nem Passaunál, hanem Sopronnál végződik? Egyszóval, hogy az Anschluss következtében megváltozott erőrendszer keretei közé miként fog beleilleszkedni a csonka ország és hogyan fog ez a megváltozott európai hatalmi helyzet kihatni az ő belső politikai, társadalmi és gazdasági viszonyainak a kialakulására? Ezek a kérdések, amellet, hogy jelentőségteljesek, sőt életbevágóak a nemzetre nézve, tartalmuknál és összefüggéseiknél fogva számos más belső társadalmi, közgazdasági és politikai részletkérdéssel kombináltak. De e kérdések mindegyike olyan jelentőségű, hogy a magyar közvéleménynek érdemes, sőt nemcsak érdemes, de egyenesen hasznos és szükséges is azokban már most tisztán látni s ha kell, már most állást foglalni. Sőt magára a kormányra nézve sem lenne minden előny és haszon nélkül való, ha majd, amikor a hivatalos politikának kell ezt a történelmi jelentőségű nemzetközi kérdést leszámítolnia, magatartásában és állásfoglalá-

sában a magyar közvélemény egységes, higgadt és tárgyilagos felfogására támaszkodhatók. Az az egy-két, többé-kevésbé alapos és körültekintő vezércikk, amely a bécsi dalosünnep alkalmából a napilapok hasábjain megjelent, mindenre alkalmas volt, csak arra nem, hogy elősegítse e kérdésben ez egységes, tárgyilagos és higgadt közvélemény kialakulását. Mert egyoldalú pártszempontok által félrevezetve, a kérdés nemzetközi jelentőségének ferde megítélésével, avagy tisztára zsumnalisztikai felületességéből, vagy végveszedelemként tüntették fel az Anschluss megvalósulását, avagy olyan hiú reményeket fűztek a hetvenmilliós német birodalom kialakulásához, amelyekkel a közvéleményt jobban lehet lelkesíteni, de nevelni semmiesetre sem. Már pedig hogy milyen természetű kezelés mellett érheti e közvéleményt kevesebb keserű csalódás, arról a háború kitörése óta elég szomorú tapasztalatot szerezhettünk.

Halljuk azt a kifogást is, hogy az Anschluss kérdése ma még nem aktuális. Minek foglalkoztassuk a — sokkal közelebb fekvő belső és külső problémák súlyát érző — magyar társadalmat olyan kérdések felvetésével, amelyek ma még legfeljebb csak a teória és a lehetőségek birodalmába tartoznak? Válaszunk igen egyszerű. Nézetünk szerint az Anschluss kérdése már nem a teória, hanem a valóság pályáján mozog, s túlhaladt azon a mesgyén, amely a lehetőségeket a leendőségektől elválasztja. Ezzel a bécsi dalosünnep, főképpen azonban az azt követő nemzetközi visszhangok ismételtlen meggyőzhettek mindenkit. Hogy a kérdés gyakorlati megoldása hosszú időbe, esetleg évekbe kerül, az nem rontja le a fenti álláspont helytálló voltát. Annál kevésbé, mert hiszen az egyesülés érdemi részének az előkészítése mind osztrák, mind német részről állandóan folyik a két állam jogrendszerének, közgazdasági struktúrájának, társadalmi és kulturális intézményeinek egyenlősítésével. Hogy mire az Anschluss de jure lehetősége is bekövetkezik, az ne legyen egy formális aktusnál több, lévén az Anschluss már minden téren de facto megvalósítva.

A francia és az olasz, cseh-jugoszláv, román politikai irodalom nem tartja túlkorainak az Anschluss várható nemzetközi következményeinek és azoknak az irányelveknek a tisztázását, amelyek szemmel tartása mellett az Anschluss — ha be is következik — nem jár e nemzetek jelenlegi hatalmi pozíciójának lényeges csorbulásával. A francia és az olasz diplomácia valószínűleg már hozzáfogott — éppen ennek az Anschluss problémákkal foglalkozó irodalomnak a táplálásával — azoknak a hátsó védővonalaknak a kiépítéséhez, amelyek védelme mögött az egységes német birodalom kialakulása nem rendíti meg a két nemzet hatalmi egyensúlyát.

Ha figyelembe vesszük, hogy Ausztria és Németország egyesülése politikai és hatalmi szempontokból esetleg hátrányosabb következményekkel járhatna hazánkra, mint Francia- vagy Olaszországra nézve, s ha nem tévesztjük szem elől, hogy a magyar külpolitika által megoldandó feladat: a revíziós törekvések diadalrajuttatása, relatíve sokkal nehezebb terhet ró a fiatal magyar diplomácia vállaira, mint amellyel akár a Quai D'Orsaynak, akár a Palazzo Chigi-nek kell megbirkóznia, csak sajnálnunk lehet, hogy a magyar közvélemény aránylag kevés figyelmet szentel az Anschluss problémájának. Mert, hogy ez az esemény döntő befolyást fog gyakorolni a békerevízió állására, az bizonyos, csak azt nem látjuk még tisztán, hogy előnyös, vagy hátrányos befolyást-e?

Éppen ez az a nagy kérdés, amelyet a magyar politikai közvéleménynek tisztáznia kellene, főként azért, hogyha vizsgálódásának eredménye esetleg kedvezőtlen lenne a magyar ügyre nézve, idejében tudjunk a védekezés és a megelőzés módszereiről gondoskodni.

Tisztában vagyunk vele, hogy a hivatalos politika és annak hivatalos

irányítói — a helyzetükhöz és kötelességükhöz fűződő kényszerúségek miatt — nem vehetik fel ezeket a súlyos kérdéseket. Annál inkább megtehetik azonban azok a politikai tényezők, amelyek szabad mozgását ilyen korlátok nem akadályozzák. Elsősorban a magyar politikai irodalom s így a Magyar Szemle is. De nézetünk szerint sóikkal nagyobb szolgálatot tett volna a köznek a képviselőházi ellenzék is, ha azon a bizonyos júliusvégi „formális“ ülésen, amikor a Lajtán túlról — és sajnos, az egykori magyar területekről is — oly félelmetes erővel szállt magasságok felé az egységre és hatalomratörő germán faji akarát himnusa, a naptárak, a fokosok, jövedéki kihágások és igazgatósági tantiéinek helyett inkább arra a kérdésre irányította volna a magyar közvélemény figyelmét, milyen lesz a nyolc milliós magyar állam helyzete a hetven milliós Deutsches Reich tőszomszédságában? (Venezia.)

ANTAL-ISTVÁN.

KÜLPOLITIKAI SZEMLE.

— *A Kellogg-féle paktum, — Mexikói és kínai zavarok, a nankingi kormány. — Egyiptomi krízis. — Horvát kérdés — Románia kölcsöne. — Litvánia — Az „Anschluss.“* —

A HÁBORÚT törvényen kívül helyező amerikai javaslat immár eljutott döntő fázisába. Kellogg államtitkár június 23-i jegyzékére s a jegyzékhez mellékelt szerződéstervezetre július 21-éig bezárólag mind a tizennégy állam, melyhez intézve volt, válaszolt, lelkesedéssel jelentve be hozzájárulását. Az első volt Németország, mely július 12-i rövid jegyzékében közölte, hogy Kellogg fejtegetései alapján fenntartás nélkül hozzájárul a szerződéshez és kész azt aláírni. Briandnak a francia nemzeti ünnepen kelt jegyzéke, bár szintén bejelenti kormánya aláírási készségét, az önvédelmi jognak olyan formulázását adja:— minden állam önmaga ítél a felett, mikor van joga önvédelemmel élni, — amely az egész deklarációs egyezmény értékét illuzóriussá teheti; Washingtonban azonban nagy örömmel fogadták ezt is, s úgy tettek, mintha a szálkát észre se vennék. Az angol kormány, már a Dominionokkal való tárgyalások miatt is, némileg késett a válasz megadásával s Sir Austen Chamberlain csak 18-án adta át az amerikai ügyvivőnek a brit jegyzéket, amely ő felsége kormányának lelkes készségét fejezi ki az aláírásra. Felemlíti a magától értetődő fenntartásokat és aztán — úgy siklik el felette, mintha valami jelentéktelen dolgot mondana — kijelenti, hogy természetesen Nagybritannia azokon a területeken, hol speciális érdekei vannak, fenntartja magának a cselekvés szabadságát. E három legfontosabb jegyzék körül csoportosulnak a többiek: az olasz és japán lakonikus, többé-kevésbé lelkes hozzájárulási kommentár nélkül; Írország és Kanada hamarabb feleltek, mint a Brit Birodalom és hozzájárulásuk is, a Kellogg-féle interpretáció alapulvételével, szinte fenntartás nélküli: a Birodalomnak ez az a két tagja, amely a legönállóbb utakon jár. A többi három Dohaimon és India nagyjából ugyanazt felelte, mint Nagybritannia kormánya., A franciák szövetségesei: Belgium, Csehszlovákia és Lengyelország pedig több-kevesebb önállósággal a francia jegyzék parafrázisát vagy másolatát adták.

Ezek után tehát, nagy diplomáciai és történelmi valószínűsége van annak, hogy a hatalmak — egyelőre tizennégyen — alá fogják írni az egyezményt a legünnepeleyesebb formák között. Már a dátumot is emlegetik — augusztus 28-tól október 28-áig különféle időpontokról beszélnek, — sőt azt is ígérik, hogy Kellogg államtitkár személyesen át fog jönni az aláírásra,

mert azt belátják odaát, hogy az európai államférfiak kényelme szempontjából okosabb, ha Európában, valószínűleg Parisban írják alá a szerződést. Technikailag tehát a helyzet teljesen megérett; vajjon erkölcsileg és politikailag ugyanilyen befejezett egészszel állunk-e szemben?

A németek komolyan veszik, mert azt mondják, a nagyobb biztonsággal csak nyerhetnek, s a háború rossz politikai eszköznek bizonyult — és a lefegyverzett részére még ab ovo kilátástalan is. Kétségtelen, hogy népszerűségük és politikai pozíciójuk lényegesen javult gyors elhatározásuk következtében az Egyesült-Államok közvéleménye előtt. A franciák büszkék rá, hogy Briand kezdeményezte — az igaz, hogy egész másra gondolt — de különben blazírt mosollyal nézik az egész akciót: a tengerentúli nagy gyerekek játékát. Az angolok nem szeretik a szerződéseket, s az angol-szász szellem irtózik minden predziótól; mint szerződést tehát igen szigorú vizsgálatnak vetették alá a javaslatot; ellenben a precízió megható hiánya teljesen megfelelt nekik is. A fenntartás, mellyel a Monroe doktrínát véve alapul, tulajdonképpen a földgömb minden területére bejelentették háborús szabadságukat, épp oly imprecíz, mint maga a szerződés és így nagyon jól kiegészítik egymást.

A világ erkölcsi megkötöttsége a háború ellen, „a háborúnak, mint a nemzeti politika eszközének“ ünnepélyes elítélése által, kétségtelenül megnövekedik, ha a szerződés tényleg aláírásra kerül, s ha az aláíró államok valóban ratifikálják is. Ha aztán életbevágó kérdések felett vulkánikus erővel konfliktus töt ki — hogy akkor ez az erkölcsi lekötöttség milyen súllyal fog még bírni, azt ne akarjuk most eldönteni: az imponderabiliák hatását lemérni előre nem lehet; hogy rendkívüli erejük lehet, azt tapasztalásból tudjuk.

Más kérdés, és pedig igen groteszk kérdés, hogy vajjon életbe fog-e egyáltalában lépni a szerződés? Felmerül ugyanis az Egyesült-Államok ratifikációjának a kérdése, amely tudvalevőleg a Szenátus kétharmad szavazattöbbségétől függ. S arranézve már kételyek mutatkoznak odaát, vajjon ez a szerződés meg tudja-e kapni ezt a kvalifikált többséget? A republikánusoknak tudvalevőleg még az abszolút többségük is alig van meg; azonfelül a republikánus párt belsejében a javaslatnak sok az ellenzője, mert félnek attól, hogy a szerződés nyomán keletkező atmoszféra rossz hatással lesz a flotta fejlesztésére. Az viszont alig valószínű, hogy a demokraták, kevéssel a választás előtt, a republikánus rezsimet ilyen sikerhez juttassák. És hogy vajjon az új adminisztráció magáévá fogja-e tenni Coolidge, Kellogg, Borah-ék platói ideálját, arra ma senki sem merne — fogadni. Lehet teltót, hogy minden nagyon simán fog menni s hogy az emberiség már egy év múlva égy csodálatos szerződéssel lesz gazdagabb, amely a nemzetközi tíz parancsolat erkölcsi erejével és szankcióival fog bírni; de lehet az is, hogy ez is a népszövetségi Egyességokmány sorsára jut: az amerikai iniciativa odaát bukik meg az amerikai alkotmány körmönfont biztosítékain.

Amíg a nemzetközi tízparancsolat formális sorsa is kétséges még, addig a szorgalmas mexikóiak ismét bebizonyították, hogy a legjobb keresztényeknek is lehet a mózesi tízparancsolat állandó megszegésében élniök. Valóban ideje lenne, hogy a mexikói elnökök megváltoztassák elhalálozásuk módját. Obregon tábornok azonban még a szabályon belül maradt, sőt a gyilkos golyó elérte őt, mielőtt választása után elfoglalhatta volna a hatalmat. Eleinte úgy látszott, hogy a merénylő vallási fanatizmusból követte el a gyilkosságot, bosszút akarván állni a tavaly kivégzett katolikus papokért, s a nála talált papirokkal is ebbe az irányba akarta terelni a gyanút. Azonban az újabb fejlemények azt mutatják, hogy a kormány a szocialistákra gyanakszik és Obregon pártja Calles elnök vezetésével a legélesebb harcot indítja a

szocialisták ellen az egész nagy ország területén. Ennek a harcnak a kimeneteletől és további fejleményétől függ aztán, hogy Calles elnök valamilyen módon — esetleg alkotmány változtatással vagy a háborús állapot fenntartásával — uralmon marad-e, vagy pedig Obregon valamely hívét választja-e meg elnökké a december x-ével kezdődő négy éves elnöki periódusra. Mindenesetre nagy előnye e nyugtalan országnak, hogy a petróleum-konfliktust el tudta intézni az Egyesült-Államokkal, s hogy így a belső konvulziókat ezúttal nem kísérik külső bajok.

A MÁSIK nagy nyugtalan birodalom — területben és lakosságban mérhetetlenül nagyobb — Kína még elég távol van belső harcai végleges befejezésétől. Peking eleste csak a mandzsu határig adta meg a birodalom egységét, már amennyire a rivalizáló tábornokok között egységről szó lehet. A japán befolyás Mandzsúria felett azonban nem engedi meg, hogy a meggyilkolt Csang-Co-Lin marsall fia alávesse magát a nacionalisták akarátának. A konfliktus tehát a nagy falon innen és túl még fennmarad, háttere pedig a hatalmak térfoglalása és rivalizálása a birodalom területén.

A nankingi kormány a belső egység kialakulásával párhuzamosan, vagy akadályai dacára, megkezdte külpolitikai offenzíváját. A hatalmak még első lépését sem ismerték el, amellyel megszüntette Peking főváros jellegét s a kormányt áthelyezte Nankingba, és íme már megtette a második lépést is, felmondva az összes szuverenitást korlátozó szerződéseket. Japán megtagadta e felmondás tudomásulvételét, kijelentette, hogy szerződése még tíz évig érvényes és a mandzsu vasút, továbbá Santung egész területe birtokában lévén, e kézi zálogokkal nyugodtan várhatja a fejleményeket. A többi hatalmak nagyrésze már erőlesen tiltakozott, míg az Egyesült-Államok, amely a távol Keleten nem ragaszkodik a fehér szolidaritás elvéhez, állítólag már tárgyalni kezdett a szerződés-revizió feltételeiről. Ha a hatalmak így két nyomon haladnak, abból természetszerűleg csak a sárgák fognak hasznot húzni.

A KELLOGG-féle paktummal kapcsolatban kifejezésre juttatott angol Monroe-doktrina elsősorban a Szuеzi-csatormára és Egyiptomra vonatkozik. Ez az a terület, amely nem tartozik ugyan a Brit Birodalomhoz, de amely életérdekeit érinti s amellyel való viszonylatban fenntartja cselekvési szabadságát. A négy hónap óta tartó egyiptomi krízis, mely a tavaly kötött anglo-egyiptomi szerződésnek, s ezzel együtt Szarvat pasa kormányának bukásával vette kezdetét, újabb fázishoz érkezett. A népgyűlésekről szóló törvényjavaslat erőpróbáját, mely brit vélemény szerint a külföldi állampolgárok személy- s vagyonbiztonságát tette kockára, Naház pasa kormánya nem állta ki. A brit ultimátumnak engednie kellett, a törvényjavaslat tárgyalását elhalasztotta, s ezzel tekintélye csorbát szenvedett. Fuad király, akinek a Chamberlain—Szarvát-féle szerződés legszemélyesebb aktusa volt, a nacionalistáknak éles és ma még kilátástalannak látszó politikáját a legnagyobb mértékben elítéli. Ezért Naház pasát bizonyos kompromittáló dokumentumok nyilvánossághozatalával, amelyek szerint ez még kormányra jutása előtt politikai befolyását állítólag pénzért áruba bocsátotta, megbélyegezte, s ezt a körülményt arra használta fel, hogy a vafdistá kormányt alkotmányadta jogánál fogva elkergette (feloszlatta). Eégi hívét, a mérsékelt liberális Mahmud pasát nevezte ki miniszterelnöknek, akinek javaslatára a politikai- és alkotmányreform visszafelé vivő útján további elhatározó lépést tett. A parlamentet három évre hazaküldte, fenntartva magának az általa 1923-ban országára oktrojált alkotmány gyökeres megváltoztatásának, különösen a választójog újjáalakításának s a sajtószabadság

megreformálásának jogát. A nacionalisták az egész országban, melynek többsége, úgy látszik, fiatalsága egész bizonyosan, velük van, a legélesebb agitációt kezdték: a király és Mahmud pasa elhatározása azonban a megingathatatlan benyomását kelti: hacsak be nem következik valami előre nem látható fordulat a semlegesnek kijelentett brit bajonettkre támaszkodva, Fuad király valószínűleg győzelmet fog aratni a nemzeti ellenállás felett.

Az EURÓPAI kontinensen a legnyugtalanabb állam benyomását, amely legnehezebben tudja visszanyerni újabban erősen megzavart egyensúlyát, Jugoszlávia kelti. A június 20-i parlamenti gyilkosság által felkavart hullámok nem akarnak elsimulni. A horvátok oppozíciója kiengesztelhetetlennek látszik. A király megkísérelte a Radics javasolta megoldást és Hadzsics tábornok személyében erőskezű, semleges katonát bízott meg a kabinet-alakítással. Hadzsicsnak azonban nem sikerült az ország többi részéből miniszterjelölteket gyűjteni s így még csak a nettunói egyezmény ratifikálását sem tudta volna garantálni.

Az elkeseredett horvátok élén Radics alkotmányválságot hirdet, alkotmányrevíziót és horvát-szerb perszonáluniót akar. Már azt sem átalja bevallani, hogy a magyarokkal való viszony jobb volt; hiszen, úgymond, azt nyolcszáz éven át semmi sem zavarta meg és 1848-ban is csak az osztrák intrikák hintettek konkolyt e barátság tiszta búzájába. Az, hogy Radics a Magyarországgal való unió rekonstruálásának gondolatát nyíltan feszegeti, olyan éles taktikai fogás, amely valószínűleg már szinte túllő a célon, dacára annak, hogy abban, amit a magyar-horvát viszonyról mond, teljesen igaza van,

A válságot egyelőre az adott körülmények között úgy akarják megoldani, hogy a Hármaskirályság fennállása óta először, nem szerb politikusra, hanem az újonnan hódított területek egy férfira, Korosec szlovén képviselőre, eddigi belügyminiszterre bízta a kormányelnökséget, hogy a szerbeket és a szlovéneket mintegy a horvátok feje felett egyesítsék. A szerb-radikális-demokrata-szlovén koalíciónak többsége van a Szkupstinában: kormányt tehát tud alakítani, más kérdés, hogy mint tud megküzdeni a horvát ellenállással, amely a mai parlamenttel s annak pártjaival szemben engesztelhetetlennek látszik, — hiszen ezekkel a horvátok érintkezni sem akarnak, — avagy le tudja-e szerelni ezt az ellentétet? Ha pedig nem, törvényesen, érvényesen tudja-e ratifikálni a nettunói egyezményeket a csonka kamarával és meddig tud a horvátok nélkül vagy ellenük kormányozni? Radics és Pribicevics ma nem alkuszna; de hogy a szeszélyes parasztvezér legközelebbi fordulata mit fog hozni, azt mai nagy és jogos elkeseredése dacára nem lehet tudni.

A JUGOSZLÁV politikai helyzet a Királyság soká tárgyalt kölcsönét legalább is bizonytalanná tette. A londoni pénzügyi körök mindaddig nem hajlandók újra alkuba bocsátkozni, míg a nettunói egyezmények ratifikálva nincsenek. A román belpolitikai helyzet latens bajai, a cszáránisták heves, de nem effektív támadásai azonban nem bénították meg teljesen a román állam politikai hitelét, melyre egyes nagyhatalmaknak szükségük van, bár azt még nem tette lehetővé a Bratianu kormány zsarnoki kormányzása, hogy nyílt piacon lehessen román kölcsönt kibocsátani. Egyelőre úgy látszik egy angol-amerikai-francia csoportnak van megállapított feltételek nélkül opciója arra, hogy a román kormánynak összes körülbelül 50 millió font összegű kölcsönt nyújtson. A kormánynak erre a lekötöttségére a Banque de Francé nyilvánvalóan politikai okokból, elsősorban a gabona-kampány

finanszírozására s a rettenetes belső pénzszűke megszüntetésére 20 millió dollár előleget folyósított. Amilyen nagy anyagi jelentősége volt ennek az előlegnek, amely a Bratianu kormányt utolsó percben mentette meg, oly súlyosnak látszik az a körülmény, hogy ezzel a kormány szinte kényérekedvére kiszolgáltatta magát a kölcsönző csoportnak. De valószínűleg nem volt más útja a hirtelen túlságosan megnövekedett országát sem adminisztrálni, sem erkölcsileg rendben tartani nem tudó rezsimnek.

Annál nagyobb hősök velünk szemben. A Népszövetségi Tanács előtt bejelentett újabb ajánlatok átadását Titulescu úr hat hétig halasztotta minden komoly ok, de nem minden ürügy és célzatosság nélkül. Végül is a magyar Kormány a Tanács legutóbbi határozatának szellemében és engedékenységének bizonyítására rendkívül konciliáns javaslatot tett: felajánlotta Romániának, hogy kérjenek fel egy semleges mediátort, aki a Népszövetség pénzügyi bizottsága meghallgatásával dönthesse el az anyagi kérdést — a felek jogi álláspontjának fenntartásával — előre megállapított záros határidőn belül. Most ismét rajtunk a sor vární, mit és mikor fog erre Titulescu utódja válaszolni.

Nem csekély gondot okoz a nagyhatalmaknak és nehezen kialakuló akaratok végrehajtó eszközének, a Népszövetségnek, az ismét kritikus fázisba lépő lengyel-litván konfliktus. A Tanács júniusi ülészekán tudvalevőleg egyszerű halasztó határozatot hoztak. Woldemeras litván miniszterelnök merev ellenállásán minden egyéb megoldási kísérlet meghiúsult; a kérdés tehát a szeptemberi tanácsülésen ismét napirenden lesz; az előadó hollandi külügyminiszternek jelentést kell majd tennie a közvetlen tárgyalások eredményéről s aztán a Tanácsnak meg kell kísérelnie, hogy rendet teremtsen s Európa vagy a „civilizált világ“ békeakarátának érvényt szerezzen. És, ha csak nem történik közben valami egészen váratlan és meglepő esemény, az előadói jelentés igen siralmas helyzetről fog beszámolni.

A közvetlen tárgyalások, melyeket igen nehézkesen áprilisban kezdtek el, immár teljesen csődöt mondtak: még csak az áruforgalom könnyítésére nézve sem tudtak megegyezni; a litvánok csökönyös ellenállásán meghiúsul minden, dacára annak, hogy az ő gazdasági érdekeikbe vág bele ez a mindenképen menthetetlen elzárkózás! politika. A lengyel semlegesség! és békepaktum ajánlatra olyan javaslattal feleltek, melynek értelmében a lengyeleknek impliciten le kellett volna mondaniok — Vlnáról, pedig ezt a kérdést ezekből a tárgyalásokból a Tanács határozata kikapcsolta és tudvalevő, hogy erről a lengyelekkel beszélni sem lehet.

Litván részről most azt a hírt terjesztik, hogy Lengyelország a litván határ mentén csapatokat von össze s fenyegeti a litván köztársaság függetlenségét. A viszony tehát feszültebb mint valaha: Nagy-Britannia, Franciaország és Németország egyidejűleg interveniáltak Kovnóban, hogy a vérmes litván kormányt mérsékletre intsek s a tárgyalások újrafelvételét elérjék. Még a német sajtó is — pedig Németországot azzal gyanúsítják, hogy titokban támogatja és ellenállásra buzdítja a litvánokat — szinte egyértelműen támasztotta alá a külügyi kormány e fellépését: általános tehát az a benyomás, hogy a kovnoi kormány túlfeszítette a húrt.

Woldemeras fellépésének egyetlen alapja a Szovjetköztársaságba vetett hite, mely az „Izvesztia“ útján tényleg ismét kijelentette, hogy Litvánia sorsa nem közömbös számára, Litvánia létezése és függetlensége egyenlő érdeke neki és Németországnak is. A Népszövetségnek és a működéséért felelős nagyhatalmaknak résen kell tehát lenniük, hogyha ezt a problémát nyugodt megoldás felé akarják érlelni és ez év őszén be óhajtják fejezni. Igen nagyszámú a kiszámíthatatlan pszichológiai és hatalmi fáktor, amely kellemetlen meglepetésekkel gazdagíthatja az úgysis elég bonyolult helyzetet.

A júliusi Schubert-émlékünnep és bécsi német dalosverseny impozáns, nagy benyomást keltő tüntetéssé vált a német nemzet egysége mellett* A világ minden részéből összesereglett németek mintegy titkos kommandóra gyűltek össze a birodalom régi fővárosában és dörögve hirdették azt a hitüket, hogy szívvel és lélekkel együvé tartoznak. Müller kancellár a birodalmi gyűlés szószékéről hangsúlyozta a németiség két elválasztott része közt fennálló érdekközösséget s ezzel a szociáldemokráciát és a mai kormánykoalíciót leszögezte egy erőteljes közeledési politika mellett. Franciaország és az érdekelt kisantantországok felszisszenéssel feleltek s rámutattak arra, hogy a békeszerződés értelmében Ausztria csatlakozása Németországhoz csak a Népszövetségi Tanács egyhangú határozata alapján lehetséges. Ezt Berlinben és Bécsben is tudják, kérdés csak az, vajjon ez az egyesülési mozgalom valóban olyan elemi erejű-e, mint amilyennek most az ünnepségek hatása alatt látszik? Továbbá, hogy vajjon Németország az Anschluss-szal együttjáró presztízsgyarapodást elegendő értékűnek tekint-e arra, hogy a politikai hátrányokat s a gazdasági és pénzügyi terheket, melyeket a passzív Ausztria felszívása magával vonna, kiegyenlítse? És végül, hogy vajjon az osztrákok, különben nem nagyon fejlett német önérzetük felébredésével egyidejűleg annyira elvesztették-e minden reményüket a saját jövőjükbe, hogy visszavonhatatlanul belenyugszanak abba, hogy a német birodalom egy provinciájává legyenek? Ha a történelmi fejlődés ezekre a kérdésekre igennel felel, akkor a párizsi békek szerzőinek és görcsös fenntartóinak az osztrák Anschluss kérdésében is meg kell majd tanulniok, hogy elemi erők játékát — akár ethnografiai, akár geográfiai, akár gazdasági erőket — merev formalizmussal elfojtani nem lehet.

OTTLIK GYÖRGY.